

3. Účast na dalším vzdělávání

a) Formální a neformální vzdělávání

V souladu s výsledky šetření o dalším vzdělávání dospělých se v roce 2007 **účastnilo alespoň jedné z forem vzdělávání 37,7% osob ve věku 25 – 64 let, tj. 2 276 tis. osob.** Za intenzivnější způsob vzdělávání lze považovat zejména vzdělávání formální.

Základní údaje o účasti na dalším vzdělávání ukazuje tab. č. 1 v příloze.

Zajímavé poznatky přináší **hodnocení** účasti na dalším vzdělávání **z pohledu základních třídících charakteristik** či proměnných (pohlaví, věková skupina, dosažené nejvyšší vzdělání, ekonomický status a hustota osídlení v místě bydliště respondenta). Uvedené proměnné rozdělují celý soubor osob v referenčním věku do dvou (v případě pohlaví) až tří částí, které budeme dále označovat jako „skupiny“.

Na tomto místě je dále třeba poznamenat, že údaje o účasti na dalším vzdělávání vyjádřené za více než jednu formu vzdělávání lze sčítat a může se tak stát, že celkový počet účastníků přesáhne počet příslušníků dané skupiny (vytvořené dle určité třídící charakteristiky). Podobně je tomu samozřejmě s relativním vyjádřením v procentech, které představuje – není-li stanoveno jinak – podíl či poměr účastníků vzdělávání k celkovému počtu členů dané skupiny (obyvatel vyhovujících dané charakteristice v referenčním věku). V případě účasti jedné osoby ve více než jedné formě vzdělávání tak celkový procentní součet přesáhne 100%. I tento výsledek má však svoji vypovídací hodnotu. Je výrazem intenzity účasti na dalším vzdělávání cestou zapojení účastníka do více než jedné formy vzdělávání.

Do **formálního vzdělávání** se zapojilo 233,3 tis. studujících (3,9 % osob referenčního věku), v porovnání s muži (3,4%) byla mírně vyšší účast žen (4,3%) – viz tab. č. 1 v příloze.

Opačně tomu bylo v případě volnějšího způsobu získávání poznatků – v **neformálním vzdělávání**, kterého se účastnilo 2 141,6 tis. osob uvedeného věku (35,4%). Poměrně vyšší byla účast mužů (39,6%), než žen (31,2%). Zapojení žen do vzdělávacích aktivit je v mladším věku ovlivněno plněním povinností vyplývajících z mateřské role ženy, ve věku starším rychlejším odchodem do důchodu, a proto i nižší potřebou vzdělávání souvisejícího se zaměstnáním (mladších žen se účastnilo 15,5 % a starších 11,2%).

Co se věku vzdělávaných týče, nejaktivnější skupinou byli lidé ve věku od 35 do 49 let, a to zejména v neformálním vzdělávání (účast 43,7%), v rámci formálního vzdělávání však studovalo značně více příslušníků nejmladší věkové skupiny od 25 do 34 let (9,8%). Zcela v souladu s předpoklady se ukázalo, že míra účasti na formálním vzdělávání s věkem klesá (9,8%, 3,1% a 0,6%). V případě neformálního vzdělávání tomu tak není, nejvíce se mu věnují – zřejmě i s ohledem na odstup od školního vzdělávání a potřeby vyplývající ze zaměstnání - osoby ve střední věkové skupině (38 %, 43,7 % a 26,1%).

Grafy č. 1 - 4 v příloze znázorňují rozsah zastoupení jednotlivých skupin (dle dosaženého vzdělání a věku) na celkové účasti měřený podílem účastníků skupiny na celkovém počtu členů dané skupiny (podobným způsobem jsou sestaveny i grafy č. 5 - 7 týkající se informálního vzdělávání).

Nejtěsnější závislost v rámci zvolených charakteristik je patrná **mezi účastí na dalším vzdělávání a stupněm dosaženého vzdělání**. Míra účasti dynamicky rostla s úrovní dosaženého vzdělání jak v případě formálního (0,7%, 3,2% a 9,7%), tak i neformálního vzdělávání (14,5%, 34,7% a 57,1%) - viz tab. č. 1.

Ekonomické postavení na trhu práce chápané ve třech základních polohách (zaměstnanec, nezaměstnaný, ekonomicky neaktivní) má k účasti v dalším vzdělávání

složitější vztah. Zatímco formálního vzdělávání se nejvíce účastnili ekonomicky neaktivní (5,0%), mezi které patří i studenti, v neformálním vzdělávání byli neaktivnější zaměstnanci (45,9%) následovaní nezaměstnanými (11,8%) a ekonomicky neaktivními (5,6%). Z významného postavení ekonomicky neaktivních v rámci formálního vzdělávání je patrné, že jsme v šetření o dalším vzdělávání zachytili i část vzdělávání počátečního (neukončené studium osob starších 25 let).

Poslední hodnocenou proměnnou je charakter osídlení. Byl blíže vymezen jako hustě, středně a řídko osídlená oblast. Za hustě osídlenou oblast se považuje souvislé osídlení s počtem větším než 500 obyvatel na 1 km² a celkem minimálně s 50 tis. obyvateli. Střední hustotu osídlení představuje oblast se 100 - 500 obyvateli na 1 km² a taktéž alespoň s 50 tis. obyvateli. Řídce osídlená je oblast s méně než 100 obyvateli na 1 km² mající rozlohu více než 100 km² (v jiném případě je považována za středně hustě osídlenou).

Podle očekávání největší účast na obou formách vzdělávání měly osoby žijící v hustě osídlených (velkoměstských) oblastech (5,4% na formálním a 37% na neformálním vzdělávání). Městský resp. maloměstský ráz osídlení hrál určitou roli v rámci formálního vzdělávání, kterého se účastnili zde žijící studující v mírně vyšší míře než ti, kteří pocházejí z oblasti s řídkým (venkovským) osídlením (3,7% oproti 2,8%). V neformálním vzdělávání naopak – v porovnání těchto dvou typů osídlení - převažovali účastníci z venkova (36 % v porovnání s 32,8%).

a) Informální učení

Nejdostupnější formou dalšího vzdělávání je **informální učení**. V souladu s výsledky zjišťování se v roce 2007 **tímto způsobem učilo 3 303,9 tis. osob, tj. 54,7% osob** v referenčním věku, což bylo v absolutním počtu o 39% více než v obou zbývajících formách dalšího vzdělávání dohromady – viz tab. č. 1.

O něco více se učilo mužů než žen (o 52 tis. osob či 1,1 procentního bodu) a podobně jako v případě formálního a neformálního vzdělávání nebyl v jejich přístupu k získávání poznatků podstatný rozdíl.

Rozdíl nebyl ani v zásadním významu dosaženého stupně vzdělání pro získávání dalších poznatků cestou informálního učení. Relativně nejvíce se takto učili vysokoškoláci (79%), v nižší míře středoškoláci (53,7%) a nejméně osoby se základním vzděláním (32%) – viz tab. č. 1 a graf č. 5.

Tím však podobnost vztahů mezi třídicími charakteristikami a účastí na vzdělávání končí. Na druhém místě z pohledu významu pro meziskupinové rozdíly v účasti na informálním učení není věk, ale způsob osídlení, který dosti významně determinuje způsob života a tím i potřebu samostatného vzdělávání. Zatímco ve velkoměstských oblastech představují ti, kteří se informálně vzdělávají, plné dvě třetiny osob své referenční skupiny, v oblastech středně hustého osídlení necelých 52% osob a ve venkovských oblastech méně než 48 % osob – viz tab.č.1 a graf č. 6.

Vyrovnanější zastoupení účasti na informálním učení v jednotlivých skupinách je zřejmé v případě ekonomického postavení. Jak se dá předpokládat, nadprůměrně se vzdělávají zaměstnanci (58,2%), rozdíl v úrovni účasti nezaměstnaných (45,6%) a ekonomicky neaktivních (44,7 %) činí pouze jeden procentní bod - viz tab. č. 1 a graf č. 7.

V případě věkové struktury vzdělávajících se je patrný odstup nízké účasti nejstarší věkové skupiny (49 %), od skupiny střední (57,2 %) a nejmladší (59, 4%).

c) Faktory ovlivňující účast na dalším vzdělávání

Z výše uvedených poznatků lze – pro formální a neformální vzdělávání - vyvodit závěr, že největší meziskupinové rozdíly v účasti jsou patrné v případě dosaženého stupně vzdělání účastníků. **S vyšším dosaženým vzděláním roste přímo úměrně míra účasti na dalším vzdělávání** (zvláště výrazně to je zřejmé v případě vzdělávání formálního) - viz graf. č. 1 a 2. Ukazuje se, že celoživotní učení je vnitřně jednotným celkem, jehož první etapa podmiňuje etapu navazující. Jinými slovy řečeno, o rozsahu dalšího vzdělávání ve značné míře rozhoduje úroveň vzdělávání počátečního. Potvrzuje to i vyšší zapojení mladších či zaměstnaných osob s vyšším dosaženým vzděláním do dalšího vzdělávání v porovnání se staršími či ekonomicky neaktivními.

Mírnější rozdíly jsou patrné mezi skupinami osob podle dosaženého věku (nejnižší účast má nejstarší věková skupina – viz graf č. 3 a 4) a ekonomického postavení. Naopak mnohem nižší vliv na účast v dalším vzdělávání má typ osídlení a zcela nejnižší – což je bezesporu potěšitelné – rozdílné pohlaví.

Z pohledu obou organizovaných forem dalšího vzdělávání stojí za zmínku, že **meziskupinové odlišnosti v účasti jsou v případě formálního vzdělávání relativně výraznější**. Výjimkou v tomto směru je pouze rozdíl v účasti mužů a žen na neformálním vzdělávání oproti formálnímu (8,4 v porovnání s 0,9 procentního bodu). Skutečností je, že formální vzdělávání je obsahově i časově náročnější a také ekonomicky nákladnější než vzdělávání neformální, kterého se účastní zhruba devětkrát více zájemců.

Co se týče informálního učení, má pro míru účasti spolu se stupněm dosaženého vzdělání také význam typ osídlení a ekonomické postavení.

K hodnocení účasti skupin na dalším vzdělávání je třeba uvést, že **jejich aktivita je v tomto směru značně rozdílná**. Jak je z posledního sloupce tab. č. 1 patrné, podíl účastníků (jedné či více forem) dalšího vzdělávání z celkového počtu členů dané skupiny přesahuje v některých případech 100%. Týká se to zejména osob s vysokoškolským vzděláním (na jednoho vysokoškoláka připadne 1,46 účasti), dále těch, kteří žijí ve velkoměstských oblastech (1,09 účasti), zaměstnanců (1,08 účasti), osob ve věku 25 – 34 let (1,07 účasti) a osob ve věku 35 - 49 let (1,04 účasti). Na opačné straně žebříčku jsou lidé se základním vzděláním (0,47 účasti v průměru na osobu), ekonomicky neaktivní (0,55 účasti) a nezaměstnaní (0,59 účasti).

S určitým zjednodušením lze tak říci, že s pravděpodobností velmi blízké jistotě se dalšího vzdělávání účastní každý mladší zaměstnaný vysokoškolák bydlící ve velkém městě. Naopak nejnižší pravděpodobnost odpovídá účasti starší, ekonomicky neaktivní ženy se základním vzděláním žijící na venkově.

Výše uvedené pořadí vybraných skupin podle míry účasti na dalším vzdělávání odpovídá významu jednotlivých charakteristik vymezujících dané skupiny. Potvrzuje to i tab. č. 2 znázorňující variabilitu účasti podle skupin vymezených různými charakteristikami.

Je z ní patrné, že v případě **formálního vzdělávání** (řádek první tab. č. 2) je podle významu pro účast na dalším vzdělávání **na prvním místě věk, na druhém úroveň dosaženého vzdělání a na třetím ekonomický status**. Prvořadý význam věku pro účast na formálním vzdělávání souvisí zřejmě se skutečností, že nejmladší skupina (25-34 let) zahrnuje také studenty, kteří ještě neukončili počáteční terciární vzdělání.

Pro účast na **neformálním vzdělávání je důležitá zejména úroveň dosaženého vzdělání, dále ekonomický status a věk** (druhý řádek tab. č. 2).

Konečně v případě **informálního učení to je podle pořadí důležitosti stupeň dosaženého vzdělání, typ osídlení a ekonomický status** (třetí řádek tab. č. 2).

Jak je výše uvedeno, ve všech třech formách dalšího vzdělávání je **pro míru účasti velmi málo významné, zda je potenciální účastník muž či žena**. Také v počtu aktivit neformálního vzdělávání je mezi muži a ženami pouze nepatrný rozdíl. Na jednu vzdělávající se ženu připadá 1,55, zatímco na muže 1,54 aktivit.

V šetření byly položeny otázky o ochotě účastnit se dalšího vzdělávání v budoucím období. Větší zájem projevily ženy, kterých by se rádo zapojilo do vzdělávání 27,1% (mužů 20,9 %), naopak 71,5% se jich dále vzdělávat nehodlá (77,9 % mužů).

Z tab. č. 2, je také zřejmé, že směrem **od formálního vzdělávání, přes vzdělávání neformální až k informálnímu učení variabilita účasti skupin v zásadě klesá**. Je to výrazem snižujícího se významu uvedených charakteristik (zejména věku, ekonomického postavení a stupně vzdělání) ve jmenovaných formách dalšího vzdělávání. V případě nejvíce organizovaného, obsahově, časově i finančně náročného formálního vzdělávání hraje věk, stupeň dosaženého vzdělání či postavení na trhu práce velmi významnou roli. U postupně méně organizovaných a náročných forem dalšího vzdělávání – neformálního a informálního – se význam těchto faktorů snižuje (význam stupně dosaženého vzdělání však klesá nejpomaleji).

d) Důvody neúčasti na dalším formálním a neformálním vzdělávání

Z výše uvedených informací o míře zapojení osob referenčního věku do celoživotního učení vyplývá rozsah neúčasti na dalším vzdělávání, která v případě formálního vzdělávání dosahuje 96,1%, neformálního bezmála 65% a informálního více než 45% osob.

Šetření sledovalo důvody neúčasti tam, kde mohou mít objektivní překážky zásadní význam tj. ve formálním a v neformálním vzdělávání. Respondenti přitom mohli uvádět více než jeden důvod k neúčasti na dalším vzdělávání.

V zásadě je možné **překážky ve vzdělávání** rozdělit do tří skupin. Prvá souvisí s osobními popř. rodinnými důvody, druhá se vztahem k práci či zaměstnání a třetí zahrnuje potíže ekonomického charakteru (finanční nedostupnost či vzdálenost akcí vzdělávání). Překážky osobního charakteru byly uváděny v 63 % odpovědí na danou otázku, ve 26 % případů hrály roli okolnosti související s prací a v 11% ostatní příčiny ekonomické povahy.

Co se jednotlivých překážek týče, nejčastěji uváděný důvod zněl „nepotřeboval(a) jsem to pro svou práci“ (téměř pětínový podíl na důvodech neúčasti) a až na druhém místě bylo uváděno „nepotřeboval(a) jsem to pro svůj osobní život“ (17% zastoupení), třetím důvodem bylo překrývání času vzdělávacích akcí s pracovní dobou (15% zastoupení). Z pořadí těchto konkrétních důvodů je zřejmý značný význam potřeb souvisejících se zaměstnáním pro aktivní účast na dalším vzdělávání.

Muži v porovnání se ženami relativně více uváděli jako překážku ve studiu, že se nepotřebovali vzdělávat pro svou práci, neměli podporu ze strany zaměstnavatele a že se jim vzdělávání překrývalo s pracovní dobou. Muži se také ve větším počtu nemohli smířit s myšlenkou opětovného „návratu do školy“. V případě žen relativně větší překážky spočívaly v nedostatku času kvůli rodinným povinnostem, dále v tom, že vzdělání bylo příliš drahé a nemohly si ho dovolit, v nepotřebnosti vzdělávání pro osobní život a v údajném nedostatku nezbytných předpokladů.

Lidé nižšího věku (25 – 34 let) mezi překážkami v účasti na vzdělávání relativně více uvádějí rodinné povinnosti, nedostatek podpory ze strany zaměstnavatele a vysoké náklady na vzdělávání. Naopak starším věkovým ročníkům (50 – 64 let) překáží údajný nedostatek předpokladů, zdravotní stav a také skutečnost, že další vzdělávání nebudou pro svůj život potřebovat.

Lidé se základním vzděláním relativně častěji uváděli, že další vzdělávání nepotřebují pro svou práci, domnívají se, že nemají potřebné předpoklady a také jim případně vzdělávání příliš drahé. Naopak vysokoškoláci se častěji domnívají, že další vzdělávání nepotřebují pro svůj osobní život, nepocítují ve vzdělávání podporu zaměstnavatele a mají nedostatek času s ohledem na rodinné povinnosti.

Základním důvodem účasti na dalším vzdělávání je jeho souvislost s potřebami spojenými se zaměstnáním. Při volbě mezi těmito potřebami a potřebou vzdělávání vycházející z pohnutek osobního charakteru se 59,6% účastníků formálního a téměř 92% účastníků neformálního vzdělávání přiklonilo k „pracovní“ motivaci svého studia (vždy mírně vyšší procento mužů než žen).

Studijní motivace vycházející z potřeb zaměstnání či rozvoje pracovní kariéry převažovala ve všech skupinách referenčních osob, vyjma ekonomicky neaktivních. Byla důvodem studia zejména v případě lidí středního věku (84,1%), nezaměstnaných (80,4%), osob se základním vzděláním (73,8%) a zaměstnanců (72%). Naopak v podprůměrné míře byly pracovní důvody studia uváděny lidmi ekonomicky neaktivními (42,6%), nejmladšími a nejstaršími (54,7% a 62,3%) a také obyvateli velkoměst (62%).

Zjednodušeně lze říci, že pracovní motivace ke vzdělávání se nejvíce týká těch, kteří se dalšího vzdělávání zúčastňují v relativně menší míře a naopak. Proto se také tento důvod v podprůměrném rozsahu týká mladých lidí (jen 50,3% zdůvodnění formálního a 86,6% neformálního studia) a vysokoškoláků (54,4% a 87,1%). Naopak s ohledem na potřeby zaměstnání studovalo v rámci formálního vzdělávání více než 80% nezaměstnaných studentů a 74 % studentů se základním vzděláním. Určitou výjimkou v tomto směru jsou ekonomicky neaktivní, jejichž zdůvodnění studia pracovní motivací se pohybuje jen kolem 40 %.

V návaznosti na převážně pracovní motivaci neformálního vzdělávání uvedla velká část respondentů jako bližší důvod studia „dělat práci lépe či zlepšit kariérní perspektivu“ (32%), „snížit pravděpodobnost ztráty zaměstnání „ (8 %) či „zvýšit šanci získání či změny zaměstnání“ (10 %). Relativně vzácným důvodem studia byla příprava na podnikání (celá 3%).

e) Cesty vzdělávání

Z pohledu úrovně trhu vzdělávacích služeb a jejich nabídky má nemalý význam, kde vzdělávací akce probíhaly, resp. kdo je poskytoval (zajišťoval učitele, přednášející či instruktory pro vzdělávací aktivity).

Neformální vzdělávání, jehož možnosti jsou v tomto směru pestřejší, bylo nejčastěji (ve 43,4% případů) zajišťováno zaměstnavateli. Instituce neformálního vzdělávání zajišťovaly téměř 28% vzdělávacích akcí, instituce formálního vzdělávání 10,5% a instituce, pro které není vzdělávání hlavní aktivitou (např. dodavatelé zařízení), 7,3 %. Zaměstnavatelské svazy popř. hospodářská či obchodní komora zajišťovaly zhruba 1,7% a odborové organizace necelé 1% vzdělávacích akcí. Nekomerční instituce, pro které není vzdělávání hlavní aktivitou (knihovna, muzeum, ministerstvo), se podílely na poskytování neformálního vzdělávání v rozsahu mírně převyšujícím 2%.

Účastníci dalšího vzdělávání investují do rozvoje svých znalostí a schopností čas i peníze. V šetření byla zjišťována odhadovaná doba strávená při výuce připadající na jednoho studujícího, která svým způsobem odráží intenzitu studia. Může proto doplnit

resp. upřesnit informace vycházející z ukazatele účasti na dalším vzdělávání (ty lze v této souvislosti pokládat za informace spíše extenzivního charakteru).

Tab. č. 3 udává počet hodin strávených v dalším (formálním a neformálním) vzdělávání podle jednotlivých skupin účastníků a dále - v relativním vyjádření - podíl času účastníků těchto skupin věnovaného na vzdělávání k celkovému časovému fondu dané skupiny referenčních osob (v případě, že na jednu osobu připadá průměrný počet hodin platný pro celý soubor referenčních osob).

Lze říci, že na rozdíl od pouhé účasti na vzdělávání, která odráží spíše extenzivní stránku tohoto jevu, **zahrnutí počtu hodin** strávených při studiu **umožňuje postihnout intenzivní rozměr** dalšího vzdělávání.

Jak je z uvedené tabulky patrné, z tohoto pohledu se pořadí skupin (vyjádřené pouhým fyzickým počtem účastníků v tab. č. 1) či **rozdíly mezi skupinami mění**. Obecně platí, že se **značně zvýraznila míra zapojení do dalšího vzdělávání v případě mladých a vysokoškolsky vzdělaných lidí** s tím, že si tyto dvě skupiny vyměnily místo na prvé pozici ve formálním vzdělávání.

Nepřiměřeně vysoká je účast ekonomicky neaktivních na formálním vzdělávání. Opět se tak ukazuje, že šetření částečně „zachytilo“ i počáteční neukončené vzdělávání mladších ročníků referenčního souboru osob.

Vyšší účast žen na formálním vzdělávání se po přepočtu počtem hodin studia zcela změnila ve vyšší účast mužů. Rozdíl v účasti mužů a žen v neformálním studiu (ve prospěch mužů) se v důsledku vyššího průměrného počtu hodin věnovaných studiu ženami snížil (viz tab. č. 1 a č. 3).

V oblasti neformálního vzdělávání se po přepočtu časem věnovaným studiu změnilo pořadí účasti mladší a střední věkové skupiny (ve prospěch mladší) a studujících v bydlících v oblastech se středně hustým a řídkým osídlením (ve prospěch dříve jmenované skupiny).

Ve formálním vzdělávání dosáhla v roce 2007 průměrná doba strávená studiem na jednoho účastníka téměř 403 hodin. Muži se v průměru vzdělávali téměř 474 hodin, tj. o 129 hodin déle než ženy.

Lze říci, že **rozdíly v délce studia mezi členy jednotlivých skupin jsou stejnosměrné s rozdíly v účasti na vzdělávání**. Nejdéle se vzdělávání věnovali vysokoškoláci a mladší lidé, zejména ekonomicky neaktivní, u nichž lze předpokládat neukončené počáteční vzdělávání (v průměru až 678 hod.). Naopak mnohem méně času formálního studia připadá na starší věkovou skupinu (50 – 64 let), nezaměstnané a osoby se základním vzděláním (v uvedeném pořadí zhruba 189, 215 a 350 hod).

Neporovnatelně méně času stráveného studiem připadá na jednoho účastníka **v neformálním vzdělávání** (téměř 55 hod.). Déle se studiu věnovaly ženy (v průměru 61 hod.) než muži (50 hod.).

Rozdíly v čase věnovaném vzdělávání podle věkových a vzdělanostních skupin jsou podobné, avšak mírnější. V případě členění podle postavení na trhu práce je zřejmá v porovnání s formálním vzděláváním významná změna. Nejvíce času (zřejmě v důsledku rekvalifikací) věnovali neformálnímu vzdělávání nezaměstnaní (v průměru 116 hod.), méně ekonomicky neaktivní (61 hod.) a nejméně zaměstnaní (necelých 54 hod.).

V obou formách dalšího vzdělávání se studiu – co se intenzity zapojení do studia týče - nejvíce věnují vysokoškoláci, mladí lidé a více lidí žijící ve městech než na venkově. **Diference v intenzitě dalšího vzdělávání mezi muži a ženami je zcela nepatrná** (mírně převyšuje 2 procentní body ve prospěch mužů).

Na otázku, **kdy probíhalo vzdělávání**, uvedlo necelých 15 % studentů formálního vzdělávání, že v placené či převážně v placené době. Relativně nejvíce se podpora zaměstnavatelů týkala zaměstnanců starších věkových ročníků (více než 27 %) a studujících v menších městech a na venkově (23% a 17%). V placené či převážně placené době studovali více muži (16 %) než ženy (14,1 %). Tuto skutečnost lze částečně vysvětlit tím, že větší podíl žen (38 %) než mužů (31 %) v době studia nepracoval.

V případě neformálního vzdělávání byla podpora zaměstnavatelů studujícím vyšší. Možnost vzdělávání v placené či převážně placené době uvedlo 30,5 % studujících. Největší podporu zaměstnavatelů v tomto měli opět starší zaměstnanci, zejména s vysokoškolským vzděláním (více než 35 %). V placené a převážně placené době se vzdělávalo opět více mužů (38%) než žen (25%). V době studia však mnohem více žen (17 %) než mužů (8 %) nebylo v pracovním poměru.

V souladu s vyšší časovou **náročností formálního vzdělávání** v porovnání s neformálním byly studujícími hrazeny vyšší **finanční částky**. Neopomenutelný vliv v tomto směru má bezesporu rozvoj soukromých škol. V podobě školného, poplatků za zkoušky či registraci apod. zaplatil v roce 2007 průměrný student 10 202 Kč. Vyšší částka připadala na ženy (10 566 Kč) než na muže (9 750 Kč). Za zmínku stojí, že relativně vyšší částky nákladů na vzdělávání připadaly na ty skupiny studentů, kteří z pohledu účasti na formálním vzdělávání nejsou na předních místech. Patří mezi ně nezaměstnaní (v průměru 18 256 Kč), studující se základním vzděláním (13 432 Kč), žijící na venkově (12 018 Kč) a středního věku (11 186 Kč). Důvod této skutečnosti lze zřejmě spatřovat v rozdělení celkových nákladů na vzdělávání na poměrně menší počet účastníků.

Náklady hrazené studujícími **v rámci neformálního vzdělávání** byly mnohem (sedminásobně) nižší. V průměru dosáhly v 1 459 Kč, v tom v případě žen opět více (1 811 Kč), než v případě mužů (1 183 Kč). Vyšší vynakládané částky na vzdělávání odpovídají většímu počtu hodin studia. Týká se to vysokoškoláků (2 952 Kč), nezaměstnaných (2 395 Kč), lidí z velkých měst (2 636 Kč) či mladších věkových ročníků (1 999 Kč).

V některých případech platil náklady studia zaměstnavatel, a to buď v celém rozsahu (týkalo se to 21,5 % případů formálního a 40,5 % neformálního vzdělávání) či alespoň částečně (2,6 % a 8 %).

V obou formách vzdělávání měli vyšší šanci na úhradu nákladů studia zaměstnavatelem starší zaměstnanci a vysokoškoláci.

Významná otázka se týkala **využití PC a internetu** jak při studiu, tak i v jiných běžných činnostech.

Jen asi desetina studentů formálního vzdělávání nevyužívala při studiu internet či počítač off-line. V souladu s předpoklady byl největší podíl těch, kteří nevyužívali výpočetní techniku v nejstarší věkové skupině studentů (34,4 %), mezi nezaměstnanými (23,5%) a studujícími se základním vzděláním (15,1 %).

Neporovnatelně nižší využití výpočetní techniky provázelo neformální studium. Více než 62 % účastníků této formy vzdělávání uvedlo, že počítač vůbec nevyužívá. Týkalo se to zejména lidí se základním vzděláním (80 %) a starších věkových ročníků (65%). Naopak mladší lidé, vysokoškoláci a obyvatelé měst využívali výpočetní techniku nejvíce.

Internet - ať už v rámci dalšího vzdělávání či mimo něj - **nevyužívala asi třetina** dotázaných, mezi nimi spíše ženy (35 %) než muži (více než 31 %). Týkalo se to zejména respondentů se základním vzděláním (více než 75 %), starších lidí (54,3%), nezaměstnaných (53,8 %), ekonomicky neaktivních (60,3 %) a lidí bydlících na venkově (38,7 %).

Na druhé straně **denně či téměř denně používalo internet téměř 42 % respondentů** (v tom 45% mužů a více než 38% žen). S internetem pracovaly asi čtyři pětiny vysokoškoláků, téměř polovina zaměstnanců a bez mála polovina obyvatel velkých měst.

Jak je zřejmé, i přes vysoký stupeň rozšíření tohoto moderního komunikačního prostředku, jeho využití, a tedy i možnost předávání informací se v jednotlivých sociálních skupinách dosti významně liší.